

гальнень. Тому за рівнем узагальнень філософсько-світоглядне осмислення політики нічим практично від них не відрізняється.

Розбіжності, які можуть бути в даному разі використані для розмежування, з одного боку, філософсько-світоглядних знань про політичну дійсність і, з іншого боку, загальнополітологічних спеціально-наукових, а також макросоціологічних і загальноісторичних знань про політику, виявляються тут не в ступені, а в характері узагальнень.

Загалом з огляду на багатоманітність геополітичних досліджень виникають сумніви щодо науковості сучасного функціонального статус-кво геополітики⁸, а плюралізм теоретичних підстав і методологічних підходів виводить її у сферу мультипарадигмальних дисциплін. За таких умов «достеменно наукова лінія в геополітиці не визначена, тому доцільно її розглядати крізь призму історії думки – тих концепцій, котрі натхненні однією і тією ж реальною проблемою»⁹ [7, с. 6], а саме – взаємним впливом політики та простору.

¹ Кармазіна М. Політична наука: предмет, структура, методологія / М. Кармазіна // Політичний менеджмент. – 2010. – №1. – С. 23.

² Ильин М.В. Что есть политика и что – наука о политике / М.В. Ильин, Б.И. Коваль // Полис. – 1991. – № 4. – С. 105.

³ Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф.М. Рудича. – К. : МАУП, 2002. – С. 5-6.

⁴ Поздняков Э.А. Геополитика / Э.А. Поздняков. – М. : Прогресс; Культура, 1995. – С. 42.

⁵ Гаджиев К.С. Геополитика / К.С.Гаджиев. – М. : Международные отношения, 1997. – С. 154.

⁶ Тихонравов Ю.В. Геополитика / Ю.В. Тихонравов. – М. : ИНФРА-М, 2000. – С. 68-69.

⁷ Мангейм Дж.Б., Рич Р.К. Политология. Методы исследования / Дж.Б. Мангейм. – М. : Прогресс, 1997. – С. 84-85.

⁸ Дністрянський М.С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М.С. Дністрянський. – Львів : ЛНУ, 2003. – С. 12.

⁹ Тихонравов Ю.В. Геополитика. Учебное пособие / Ю.В. Тихонравов. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел Синтез», 1998. – С. 6.

УДК: 323.1(477),,1917”

© *Микола Лазарович*
(*м. Тернопіль*)

НАЛАГОДЖЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД МІЖ ПЕРШИМ І ДРУГИМ УНІВЕРСАЛАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Проаналізовано основні тенденції політики Центральної Ради стосовно національних меншин. Визначено передумови посилення співпраці між УЦР і представниками іноетнічного населення. Висвітлено процес досягнення обопільного компромісу. З'ясовано механізм національного представництва в органах української влади.

Ключові слова: органи влади, національні меншини, автономія, переговори, компроміс, міжнаціональна співпраця.

Микола Лазарович. Обеспечение межнационального сотрудничества в Украине в период между Первым и Вторым универсалами Центральной Рады. Проанализированы основные тенденции политики Центральной Рады относительно национальных меньшинств. Определены предпосылки усиления сотрудничества между УЦР и представителями иноэтнического населения. Освещен процесс достижения обоюдного компромисса. Выяснен механизм национального представительства в органах украинской власти.

Ключевые слова: органы власти, национальные меньшинства, автономия, переговоры, компромисс, межнациональное сотрудничество.

Mykola Lazarovych. Maintenance of Interethnic Cooperation in Ukraine during between the First and the Second Universals of the Central Rada. The

basic tendencies of policy Central Rada analysed concerning national minorities. The reasons of cooperation between UCR and representatives of national minorities are found out. Process of achievement of the mutual compromise is shined. The mechanism of national representation in bodies of the Ukrainian authority is found out.

Key words: authorities, national minorities, autonomy, negotiations, the compromise, interethnic cooperation.

Одним із основних аспектів Української національної революції 1917–1921 рр. були міжетнічні відносини. Провідники українства, усвідомлюючи обмеженість соціальної бази національного руху в містах та відносно нечисленність української інтелігенції, прагнули заручитися підтримкою іноетнічного населення в справі відродження України. Для цього вважали одним із пріоритетних завдань забезпечення прав національних меншин.

В означеному часопросторі важливим у налагодженні міжнаціонального порозуміння в Україні став період, який охоплював події між Першим і Другим універсалами Української Центральної Ради (УЦР). Окреслена проблема ще не була об'єктом окремого дослідження у вітчизняній і зарубіжній історіографії, хоча роботи у цьому напрямку ведуться. Серед сучасних досліджень обраної темати-

ки насамперед слід відзначити колективну монографію «Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект», а також праці таких науковців, як В. Верстюк, Т. Горбань, Т. Макаренко, В. Солдатенко, Н. Ставицька¹ та ін. Головним джерелом дослідження стали опубліковані документи.

Виходячи з викладеного, метою даної статті є аналіз тенденцій політики Центральної Ради стосовно національних меншин у період між Першим і Другим універсалами. Відтак основними завданнями дослідження стали: визначення передумов посилення співпраці між УЦР і представниками іноетнічного населення; висвітлення процесу досягнення обопільного компромісу; з'ясування механізму національного представництва в органах української влади.

Переконаність УЦР у необхідності посилення співпраці з представниками національних меншин зросла після того, як українська делегація в Петрограді не зуміла домогтися від Тимчасового уряду надання Україні широкої автономії в межах федеративної Росії. Така позиція прослідковується в ухвалах як Центральної Ради², так і інших сил українського суспільства, зокрема військовиків³, де йшлося про потребу спільних дій із національними меншинами.

Не поминула Центральна Рада інтересів іноетнічного населення й у своєму Першому Універсалі від 23 (10 за ст. ст.) червня 1917 р. Проголосивши автономію українських земель, вона, з одного боку, зобов'язала українська людність, що «живе всуміш з іншими національностями,.. негайно прийти до згоди й порозуміння з демократією тих національностей», а з іншого – висловила сподівання, що національні меншини «одноставно з нами стануть до праці коло організації автономії України»⁴. Розтлумачуючи трохи згодом положення Універсалу, голова УЦР М. Грушевський висловив дві принципові позиції. По-перше, він наголосив, що організація автономного ладу України здійснюватиметься за безпосередньої участі національних меншин, якщо, зрозуміло, вони не ухилятимуться від співпраці з українцями. По-друге, запевнив, що Центральна Рада до тих пір, поки представники іноетнічного населення України не ввійдуть до її складу, «не претендує на ніяку владу над неукраїнськими народностями, тільки над українським народом, що її настановив»⁵.

Через два тижні після ухвалення Першого Універсалу, 6 липня (23 червня), проблема національних меншин доволі рельєфно постала на сесії УЦР. Приводом стало обговорення статусу Генерального Секретаріату на чолі з В. Винниченком, створеного 28 (15) червня 1917 р. Комітетом Центральної Ради (Малою Радою) як постійно діючим розпорядчим органом. Зокрема, товариш (заступник) генерального секретаря з міжнаціональних справ

О. Шульгин, виступаючи від імені ЦК Української демократично-радикальної партії, зазначив: «Зараз ми не можемо говорити про уряд України, бо ми зараз лише національне представництво, а не всієї території України. Оголошуючи Генеральний секретаріат правительством України, ми зробили б насильство над національними меншостями»⁶. Тому, наголошував Шульгин, «ми повинні йти і йдемо до творення автономного життя в порозумінні з іншими національностями України»⁷. Центральна Рада погодилася з такою думкою, а тому, хоч і схвалила заснування Генерального Секретаріату та затвердила його склад⁸, остаточно голосування за резолюцію відклала до оголошення Декларації Секретаріату.

Поряд із обговорення статусу Генерального Секретаріату, УЦР того ж дня, 6 липня (23 червня), залучила представників іноетнічного населення до практичної діяльності з розбудови української національної автономії. Зокрема, обрану трьома днями раніше Комісію для розробки Статуту автономії України було розширено з 8 до 100 осіб за принципом національно-територіального представництва. Нації, які склали в Україні не менше 1% населення, делегували до комісії одного представника на кожний такий процент, а ті, що мали менше 1%, надсилали по одному представникові за власним бажанням і згодою комісії. У підсумку склад комісії виявився таким: українців – 71, росіян – 11, євреїв – 8, німців і поляків – по 2, білорусів, татар, молдаван, чехів, греків і болгар – по 1 особі⁹. Всього представники неукраїнського населення отримали 29 місць. Таке співвідношення відповідало національній структурі тодішнього суспільства та засвідчило прагнення українства до конструктивної і рівноправної співпраці з іноетнічною спільнотою на користь загальноукраїнської справи.

Загалом, порозумінню між Центральною Радою й національними меншинами передували тривалі переговори між представниками УЦР та неукраїнської революційної демократії, які розпочалися ще у квітні 1917 р. в Києві¹⁰. Зокрема, щоб хоч трохи розрядити напружену атмосферу і пришвидшити пошук шляхів порозуміння, з ініціативи неукраїнських революційних організацій 2 липня (19 червня)¹¹ було влаштовано спільне «засідання-гулянку» на Дніпрі. У результаті домовленостей, представники меншин вже не відкидали думки про необхідність утворення в Україні особливого територіального революційного демократичного органу – Краєвої Ради, яка б репрезентувала інтереси революційної демократії України. Неузгодженими залишалися лише деталі: яким способом, з якою компетенцією і в якому складі утворити його¹².

Ще одне спільне засідання революційних київських організацій та представників Центральної Ради М. Грушевського і В. Винниченка майже цілком зосередилося на питанні про можливість скли-

кання краєвого з'їзду і утворення краєвого органу, який би представляв в Україні Тимчасовий Уряд. У ході дискусії сторони дійшли порозуміння, і постановили виробити конкретні умови домовленостей¹³.

Справа порозуміння з національними меншинами дебатовалася не тільки в Києві і не тільки в Центральній Раді. Гасло спільного «творення автономного ладу» знайшло загальний відгук по багатьох місцевостях України. Причому, подекуди єдинальні заходи увінчалися успіхом значно раніше, ніж в Києві. Приміром, у Полтаві місцева рада робітничих і солдатських депутатів підтримала Перший універсал Центральної Ради зразу ж після його проголошення. До обговорення проблеми порозуміння з демократією національних меншин вдалася й перша сесія Всеукраїнської ради селянських депутатів (5–7 липня (22–24 червня) 1917 р.), яка ухвалила з цього приводу таку постанову: «Прийнявши на увагу те, що в Полтаві, Києві та інших містах України трудові люде неукраїнської національності приєднуються до українського трудового народу в творенню автономного ладу на Україні і в боротьбі за трудові інтереси всього народу, – Всеукраїнська рада селянських депутатів витає цей братерський ступінь неукраїнської демократії і висловлює побажання, щоб трудові люде всіх національних меншостей на Україні як найскоріше послали своїх депутатів і там, разом з українським трудовим народом, стали до творення нового вільного і справедливого життя на Україні»¹⁴. Дещо повільніше процеси міжнаціонального порозуміння відбувалися у великих містах, де значну роль відіграла інтелігенція, вихована в дусі російського централізму.

Тим часом Центральна Рада 7 липня (24 червня) 1917 р. визнала «дуже бажаним» співробітництво неукраїнських демократичних організацій з її виконавчими органами, застерігшись при цьому, що така співпраця можлива лише за умови визнання ними УЦР «найвищим правомочним органом українського народу»¹⁵. Однак, подібна постановка питання викликала опір зі сторони представників національних меншин. Останні, на відміну від українців, які прагнули реорганізувати Центральну Раду шляхом пропорційного поповнення її представниками іноетнічного населення, хотіли створити цілком новий територіальний орган.

Газета «Нова Рада», порівнюючи обидва проекти формування територіального органу влади, писала: «Діло в тім, що Центральна Рада здобула вже собі серед мас на Україні широку популярність і має певний авторитет серед більшості місцевої людности, цеб-то серед українців. Хоч би як був зручно і добре складений новий орган, йому довелось б ще завойовувати собі популярність і довір'я, і хто знає, чи це йому пощастило б, і не відомо, чи хутко. А тим часом ми живемо під таку гарячу по-

ру, коли треба працювати над організацією краю зараз, не відкладаючи може ні на один день. До того ж, хоч би й був утворений новий орган, Центральна Рада не може бути просто розпущена, бо складав її цілий ряд з'їздів, як перший національний, селянський та військовий, і щоб розпустити її, треба б постанови таких само авторитетних зібрань, як ті з'їзди. Отже Центральна Рада все одно існувала б, і знов було б два паралельних краєвих органи, цеб-то те саме роздвоювання, що дасться в знаки й тепер. А це кінець-кінцем звело б ні на що і саме порозуміння»¹⁶.

Зрештою представники національних меншин визнали рацію українців і 9 липня (26 червня) 1917 р. під час спільної конференції погодилися на «об'єднання неукраїнських революційних органів з У. Ц. Радою»¹⁷. Значною мірою така поступка київських революційних кіл українським вимогам, на думку М. Грушевського¹⁸, була продиктована тим, що на місцях почалися серйозні прояви продовольчої кризи та розрухи.

11 липня (28 червня), О. Шульгин подав на розгляд УЦР короткий звіт про переговори, які тривали під керівництвом губернського комісара Тимчасового уряду П. Суковкіна. Крім українців, у них брали участь представники різних національностей від соціалістичних партій, виконавчого комітету рад робітничих і солдатських депутатів, кадетів. У результаті дебатів, було досягнуто принципової згоди національних меншин визнати національно-територіальну автономію України та ввійти до складу Центральної Ради¹⁹. Щоправда, невирішеним залишалось питання про кількісні пропорції: українські представники пропонували національним меншинам 25%, у той час, як останні вимагали для себе половини місць в УЦР²⁰.

Комісію з питань складу Центральної Ради було створено ще 3 липня (20 червня) 1917 р. До неї ввійшли по 2 представники від есерів (Бочковський і Березняк), еседеків (Огородний і Колос), радикальних демократів (Сніжний і Сімашкевич) і безпартійних (Пашенко і Журавель)²¹. Основні завдання Комісії зводилися до перегляду складу Центральної Ради і вироблення проекту поповнення останньої «представниками української нації і національних меншостей»²². 11 липня (28 червня) Рада ухвалила «Постанови комісії в справі проекту поповнення національного складу УЦР представниками народів, що живуть на Україні в меншості». Розробники документу запропонували Центральній Раді негайно розпочати процес самореорганізації в Тимчасовий краєвий парламент. Свої міркування вони мотивували тим, що, по-перше, самі обставини політичного життя сприяли перетворенню УЦР на політичний центр України. По-друге, в складі Центральної Ради була представлена майже вся українська революційна демократія. По-третє, в деяких містах вже розпочався процес порозуміння з революцій-

ною неукраїнською демократією²³. Отже, як впливало з документа, для остаточної легітимізації УЦР в якості краюї влади її склад необхідно було поповнити представниками іноетнічного населення.

Найдоцільнішим способом поповнення національного складу Центральної Ради Комісія визнала пропорційне представництво. Згідно з ним, національні меншини мали отримати ту кількість депутатських місць, яка відповідала чисельності населення цих меншин в Україні. Щоправда, відповідно до політичних уподобань УЦР²⁴, переважне представництво в її складі надавали організованій революційній демократії, тобто радам робітничих і солдатських депутатів та соціалістичним партіям. Через загальнонаціональні організації мандати отримували лише ті етноси України, котрі не створили власних соціалістичних партій²⁵.

Конкретний план розподілу місць серед національних меншин передбачав:

- а) повітовим радам робітничих та солдатських депутатів – по 1 мандату. Всього 100–108 місць;
- б) радам великих міст: Київ – 8, Одеса – 8, Харків – 5, Катеринослав – 5. Усього 26 місць;
- в) шістьом радам губернських міст – по 3 мандати. Всього 18 місць.

Політичним партіям: соціал-демократам (меншовикам), соціал-демократам (більшовикам), бундівцям, соціалістам-революціонерам, народним соціалістам, Об'єднаним соціалістам-сіоністам, «Поалей Ціон», Польській партії соціалістів, Білоруській партії соціалістів – по 2 місця. Разом – 18 місць.

Національним організаціям, які не мали соціалістичних партій, – по 1 місцю. Разом – 7 місць.

Всього – 177 місць²⁶.

Однак запропонований комісією план не став остаточною та ще не раз піддавався корегуванню. Проблема полягала в тому, що відсоток представництва національних меншин залежав від територіальних меж проголошеної автономії України. «Коли взяти українську територію з дев'яти губерній (не рахуючи Холмщини, занятої тепер німцями), – відзначав М. Грушевський, – виключити з їх складу неукраїнські повіти, а додати сусідні українські повіти з інших суміжних губерній, то по перепису 1897 р. виходить на сій території 76,15% української людності, а неукраїнської не повних 24% (в дійсності, мабуть, іще менше, бо перепис скорше збільшувала, ніж зменшувала неукраїнські категорії). Коли ж триматись тільки 9 губерній, не додаючи, але й не виключаючи з них нічого (наприклад, північних неукраїнських повітів Чернігівської губ.), тоді процент неукраїнської людності підіймається вище, до 30%»²⁷. Отже, до визначення кордонів української автономії представництво національних меншин в органах її влади можна було визначити лише приблизно.

Та все ж артикульована проблема потребувала свого вирішення. 13 липня (30 червня) 1917 р. її розглянула Центральна Рада. Найаргументованішим був виступ лідера українських есерів М. Ковалевського. Враховуючи, що наступного дня поточна сесія УЦР мала завершити свою роботу, він запропонував надати Малій Раді директиви з обговорюваного питання, відповідно до яких виділити національним меншинам «не більше 30% місць в Комітеті і Центральній Раді, і не більше 3 місць в Генеральному Секретаріаті» та «поділити їх пропорціонально неукраїнським народностям»²⁸. Щоправда, в ухвалі УЦР про конкретні відсотки не йшлося: «Дається право поповнення Комітету ЦР представниками національних меншостей в тому %, який буде установлено погоджуючою комісією»²⁹. Таким чином українська сторона зберігала шанси для компромісу.

Проблемі національних меншин цілком було присвячене засідання Малої Ради від 15 (2) липня 1917 р. Пропозиції на ньому зводилися до того, що представництво іноетнічного населення повинно охоплювати як Київ, так й інші місцевості (український есер М. Стасюк), а також мало враховувати фактичне співвідношення революційних сил в Україні (М. Ковалевський). Та найбільша дискусія розгорілася стосовно частки нацменшин у Центральній Раді. Тон задав В. Винниченко, котрий, відповідно до «принципу справедливості», ратував за 25%, але, враховуючи, що міста за національним складом були переважно неукраїнськими, а також «чужі гарнізони» та «велику роль» в Україні рад робітничих і солдатських депутатів, погоджувався на 35%. Йому опонував український есер П. Демерлій, справедливо зауваживши, що в багатьох повітових містах згаданих рад нема. С. Чалий від імені фракції Української партії соціалістів-революціонерів запропонував «виходити з принципу 70% – українцям, 20% – нацменшостям, 10% – соціалістичним партіям». Голосування дало такі результати: за те, щоб до складу УЦР входило 25% нацменшин, – 8 голосів, 28% – 8 голосів, 30% – 10 голосів. У підсумку було ухвалено пропозицію Стасюка: «коли національні меншості будуть виходити і твердо обстоювати 50%, то ми станемо на 25%»³⁰.

Тим часом, як зазначав В. Винниченко, меншини намагалися «виторговувати собі більше місць у Раді, в Секретаріаті, ставили різні принципиальні програмові вимоги...»³¹ Так, однією з них була вимога щодо розширення території України за рахунок областей із переважаючою більшістю неукраїнського населення (Бессарабія, окремі повіти Курської, Воронезької та Гродненської губерній). В цьому разі Центральна Рада повинна була б збільшити відсоток представників національних меншин³². Зрозуміло, що такі «перспективи» українську сторону не приваблювали.

Остаточну проблему представництва національних меншин у Центральній Раді було вирішено під час переговорів із делегацією Тимчасового уряду³³, яка прибула до Києва 11 липня (29 червня) 1917 р. через занепокоєння російських офіційних кіл у Петрограді станом справ в Україні, зокрема проголошенням Першого Універсалу та створенням Генерального Секретаріату. Українсько-російські домовленості, в т. ч. стосовного міжнаціонального порозуміння, були відображені в Другому Універсалі (16 (3) липня 1917 р.), в якому УЦР висловила готовність поповнити свій склад «на справедливих основах представниками інших національностей»³⁴. 17 (4) липня Мала Рада ухвалила постанову, згідно з якою представництво неукраїнських громад у складі Малої Ради та Генерального Секретаріату мало становити по 30%³⁵ від загальної чисельності цих інституцій.

Отже, упродовж періоду між Першим і Другим універсалами Центральна Рада досягла істотного порозуміння з іноетнічним сегментом політикуму України. Цим вона додала динамізму процесові національного державотворення. Зокрема, погодившись поповнити органи української влади представниками національних меншин, УЦР приборала останній бар'єр на шляху надання Тимчасовим урядом Генеральному Секретаріатові юридичного статусу. З іншого боку, проголошення Другого Універсалу, узгодженого з офіційним Петроградом, відкривало національним меншинам можливість до остаточного порозуміння з організованим українством.

¹ Верстюк В.Ф. Склад і структура Української Центральної Ради / В.Ф. Верстюк // Проблеми вивчення історії української революції. 1917–1921 рр. – К. : Інститут історії України. – Випуск 4. – С. 5–30; Горбань Т. Етнополітика Української Центральної Ради / Т. Горбань // Наукові записки. Збірник. – К.: ІПіЕНД, 1999. – Сер. «Політологія і етнологія»; Вип. 8. – С. 33–34; Макарєнко Т.П. Національні вимоги в програмових документах політичних партій національних меншин за доби Центральної Ради / Т.П. Макарєнко // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2008. – № 11. – С. 159–167; Солдатенко В.Ф. Українська революція: Іст. нарис / В.Ф. Солдатенко. – К. : Либідь, 1999. – 976 с.; Ставицька Н. Державна національно-культурна політика серед національних меншин в добу Української революції / Н. Ставицька // Наукові записки / Збірник. – К. : ІПіЕНД, 1999. – Сер. «Політологія і етнологія»; Вип. 9. – С. 86–90.

² Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упоряд. В. Верстюк (керівн.), О. Бойко, Ю. Гамрецький, Г. Михайличенко, А. Огінська, Т. Осташко,

В. Устименко, Є. Шаталіна, О. Щусь, Л. Яковлева. – К. : Наукова думка, 1996. – С. 101.

³ Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К. : Т-во «Знання» України, 1991. – С. 19.

⁴ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 104–105.

⁵ Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть... – С. 23–24.

⁶ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 117.

⁷ Там само.

⁸ Там само. – С. 120.

⁹ Там само. – С. 107, 120, 125.

¹⁰ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2-х т. Т. 1... – С. 542.

¹¹ Велика українська революція: (Матеріали до історії відновлення укр. державности): Календар іст. подій за лют. 1917 р. – берез. 1918 р. / Укр. віл. АН у США. Коміс. для усгійнення фактів і дат укр. визвол. боротьби 1917–1920 рр.; Упоряд. Я. Зозуля. – 2-е вид. – Нью-Йорк, 1967. – С. 17.

¹² Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр.: У 4-х кн. / П. Христюк. – Фототипічний передрук для студій із видання 1921 р. – Нью-Йорк : В-во Чарторийських, 1969. – Кн. 1. – С. 85.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само. – С. 89.

¹⁵ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 124.

¹⁶ Цит. за: Христюк П. Назв. праця. – С. 88.

¹⁷ Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть... – С. 30.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 140.

²⁰ Там само. – С. 540.

²¹ Там само. – С. 107.

²² Там само. – С. 138.

²³ Там само. – С. 139.

²⁴ Тимчасовий уряд у своїй Постанові про затвердження Генерального Секретаріату від 16 (3) липня 1917 р., ведучи мову про поповнення Української Центральної Ради представниками національних меншин, наголошував, що це треба зробити «в особі їх демократичних організацій» [Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1... – С. 163], що на той час було синонімом соціалістичних та лівоцентричних сил.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само. – С. 139–140.

²⁷ Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть... – С. 33.

²⁸ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 147.

²⁹ Там само. – С. 151.

³⁰ Там само. – С. 168–169.

³¹ Винниченко В. Відродження нації: У 3-х ч. – К.: Політвидав України, 1990. – Ч. 1. – С. 296.

³² Національні меншини України у XX столітті: політико-правовий аспект / М. Панчук, В. Войналович, О. Галенко та ін.; Редкол. І. Курас (голов. ред) та ін.; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. до-

сліджень. – К., 2000. – С. 64–65; Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть... – С. 33.

³³ Христюк П. Назв. праця. – С. 88, 92.

³⁴ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали... – С. 164.

³⁵ Там само. – С. 171.

УДК: 321.01(73)(092)

© *Тарас Лупул*
(*м. Чернівці*)

ЛАТЕНТНІСТЬ ПРЕФЕРЕНЦІЙНОГО КОНФЛІКТУ РЕАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ «ТРИВИМІРНОГО ОБЛИЧЧЯ ВЛАДИ» СТВЕНА ЛЬЮКСА

Ця стаття аналізує концепцію американського соціолога Стивена Льюкса про тривимірний характер влади. Таке розуміння «тривимірності» включає поняття суб'єктивних інтересів/преференцій та реальних інтересів у поняття влада.

Ключові слова: влада, інтерес, реальний інтерес, преференція, латентність, тривимірність.

Тарас Лупул. Латентность преференционного конфликта реальных интересов «трехмерного лица власти» Стивена Льюкса. Эта статья анализирует концепцию американского социолога Стивена Льюкса о трехмерном характере власти. Такое понимание «трехмерности» включает анализ как явных, скрытых, так и наблюдаемых конфликтов. Также, анализируется взгляд С.Льюкса, на то, что понятие власть должна включать как субъективные интересы (преференции) и „реальные” интересы.

Ключевые слова: власть, интерес, реальный интерес, преференция, латентность, трехмерность лиц власти.

Taras Lupul. Latency of the Preferences Conflict of Real Interests of Steven Lukes' «Three-Dimensional Faces of Power». This article analyzes the concept of American sociologist Steven Lukes in the three-dimensional nature of power. This understanding of «three-dimensional» includes an analysis of how obvious and latent conflicts which are observed. Also, there is analyzed Lukes' view on the fact that the concept of power should include both subjective interests (preferences) and the «real» interests.

Key words: power, interest, real interest, preferences, latency, three-dimensional faces of power

Постановка проблеми. У повсякденній мові та навіть і в політичній лексиці поняття влада використовується в різних значеннях: наприклад, говорять про владу президента розпустити парламент і прем'єр-міністра над членами кабінету; оцінюють владу політичної сили/партії/організації провести законопроект через законодавчий орган і її владу над своїми членами. Звідси постає принципове питання: що є владою: потенціал, його здійснення чи те, і інше? Атрибут, відносини чи дія? Що є безпосереднім об'єктом владної дії: інтереси, преференції, поведінка, свідомість, вибір діяльності, їх ком-

бінація? Чи може влада здійснюватися ненавмисно? Чи означає влада, за визначенням, конфлікт, опозицію, опір, асиметрію? Хто є суб'єктом влади: індивіди, групи, організації чи соціальні структури та системи? У чому полягає специфіка окремих видів/типів влади? Такі та інші питання визначають проблемне поле концептуального аналізу влади. Критерії визначення, у свою чергу, настільки ж неочевидні і до того ж при цьому пов'язані з багатьма дискусійними проблемами.

Аналіз досліджень проблеми. Одні знані дослідники (М.Вебер, Ф.Оппенгейм, Д.Істон, Д.Картрайт, Б.Беррі, Д.Ронг) концептуалізують владу як «владу над ким-небудь» («power over somebody»), не менш авторитетні (Т.Парсонс, П.Морріс, Е.Голдмен та ін.) – як «владу зробити/здійснити що-небудь» («power to do something»). Досить часто пишуть про владу (наприклад, Дж. Дебнем, Д.Уайт, Р.Вагнер і ін.) і не звертають увагу на відмінності цих двох значень, що може призвести (і призводить до плутанини в поняттях). Це простежується і в роботах вітчизняних авторів, де цей аспект спеціально не розглядається, почасти через те, що вислів «влада зробити/здійснити що-небудь» українською виглядає не зовсім природно, аніж англійською «power to do something». І ті дослідники, які полюбують посилатись на розпливчасті міркування статті Ф.Енгельса «Про авторитет», і ті, які цитують веберівську «соціологічну аморфну»¹ дефініцію влади², або ж просто визначають владу як волюве рішення, нерідко використовують поняття в обох значеннях. До того ж, деякі автори, що визначають владу як «владу над ким-небудь» у своїх теоретичних працях, фактично інтерпретують поняття «влада» як «владу зробити/здійснити що-небудь» при проведенні емпіричних досліджень. Навіть авторитетний політолог Р.Даль, як вказує науковець П.Морріс, «постійно підкреслює те, що влада здійснюється над ким-небудь, забуває про це у своїх емпіричних дослідженнях, де влада людини ототожнюється з її досягненнями у вирішенні життєвоважливих проблем»³. Такі позиції відомий англо-американський соціолог С.Льюкс звів до: «абсолютним принципом, або примітивним судженням,